

หลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย THE RULE OF LAW AND IMPRISONMENT IN THAILAND

ธานี วรภัทร์^{1*}, โกเมศ ขวัญเมือง²

Thanee Vorapatr^{1*}, Gomes Kwanmuang²

¹คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

¹Faculty of Law, Rangsit University, Pathumthani, Thailand

²คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

²Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalasya University,

Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: thanee_vor@hotmail.co.th

Received 15 January 2024; Revised 9 May 2024; Accepted 16 May 2024

บทคัดย่อ

ความเป็นมาและวัตถุประสงค์: สถานการณ์เรือนจำไทยอยู่ในสถานะผู้ต้องขังล้นเรือนจำและยังพบว่า มีผู้กระทำความผิดซ้ำหลายครั้ง การพัฒนาแก้ไขพฤติกรรมจึงทำได้ไม่ทั่วถึง ก่อนกลับสู่สังคม ยังขาดการเคารพกฎหมายและหลักธรรมในเรื่องของสติ สัมปชัญญะ และปัญญา ในการแยกผิดชอบชั่วดี บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการ ทฤษฎี หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมและการบังคับโทษจำคุก ซึ่งมีหลักคิดพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทย กับอังกฤษและเวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและญี่ปุ่น เพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยและเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย: งานวิจัยเชิงคุณภาพฉบับนี้ ได้ศึกษาเชิงเอกสาร และรวบรวมข้อมูลจากสภาพปัญหาและวิธีการในการบังคับโทษจำคุกกับหลักนิติธรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้ง ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย: พบว่า 1) การคืนคนดีกลับสู่สังคม ประกอบด้วย 1.1) การมีสติสัมปชัญญะและปัญญาจากในหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อมีชุดความคิดใหม่ของผู้พ้นโทษ 1.2) หลักนิติธรรม คือ การถือกฎหมายอยู่เหนือสิ่งอื่นใด บุคคลต้องถูกลงโทษตามกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ด้วยหลักความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย และ 1.3) เป้าหมายของการบังคับโทษจำคุกใหม่ คือ ผู้กระทำความผิดสามารถดำรงชีวิตในอนาคตใหม่ได้โดยปราศจากความผิด เพื่อการคุ้มครองสังคมได้อย่างยั่งยืน 2) ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ เพื่อเปลี่ยนแปลงชุดความคิดใหม่ให้ผู้กระทำความผิดตามวิถีพุทธธรรม พบว่า 2.1) มีการพัฒนาต่อยอดการเป็นเรือนจำที่มีฐานคิดให้เป็นฐานการเรียนรู้วิถีพุทธ 2.2) การพัฒนาโอกาสและการเรียนรู้หลักธรรม เพื่อการมีชีวิตใหม่อย่างยั่งยืนของผู้ทำผิด ภายใต้กระบวนการในการสร้าง สติ การเรียนรู้ธรรม การมีองค์ความรู้ใหม่ ในการแยกผิดชอบชั่วดี ความมั่นใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การนับถือตนเอง และการมีกำลังใจ การปรับปรุงกฎหมายบังคับโทษจำคุกจึงมีผลดีต่อสังคมและลดปริมาณผู้กระทำความผิดลงได้ มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง

ความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา: การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้มี “สติ สัมปชัญญะ” เป็นการใช้เพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนา สร้างศักยภาพการรู้ดีรู้ชั่ว สามารถมองเห็น “จิต” มนุษย์ที่กลับไปกลับมา เปลี่ยนแปลง จิตดี จิตชั่ว เป็นอย่างไรตามธรรมชาติของมนุษย์และการเรียนรู้

“หลักธรรม” นำไปสู่ “จิตใจดี” มีเหตุมีผล มีธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันตนเองและผู้อื่น เช่น ศีล สมาธิ หิริ โอตตปปะ ปัญญา เป็นต้น มีระบบความคิดที่ไปในทางที่ชอบที่ควร ย่อมมีจิตใจที่ดีสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความรู้เท่าทันความจริง มีความสงบ ร่มเย็น และเคารพกฎหมายบ้านเมือง

สรุป: ต้นแบบของหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกที่ดี ต้องมีหลักธรรมเป็นพื้นฐาน การเรียนรู้ตามวิถีพุทธในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ภายใต้อำนาจและหลักนิติธรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทางหลักกฎหมายอาญา ต้องบูรณาการหลักการสร้างสติ การเรียนรู้ธรรม การมีองค์ความรู้ใหม่ในการแยกผิดชอบชั่วดี ความมั่นใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การนับถือตนเอง และการมีกำลังใจ เพื่อกลับคืนเป็นพลเมืองดีของสังคมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: หลักนิติธรรม, การบังคับโทษจำคุก, หลักพุทธธรรม

Abstract

Background and Objectives: Thai prisons have been overcrowded with prisoners, and repeat offenders have been found. The development and correction of their behavior is, therefore, not comprehensive. Before offenders are released from prison, they may still not be corrected to a suitable level for release back into society. The objectives of this research article consist of, firstly, studying the background, principles, theories, and Buddhist principles that relate to the rule of law and imprisonment that are based on Buddhist Principles; secondly, analyzing and comparing the rule of law and imprisonment in Thailand with England and Wales, Federal Republic of Germany, and Japan; and thirdly, presenting the research results and improving the imprisonment's laws in Thailand.

Methodology: This qualitative research study investigated documents and gathered information from the problems and methods of imposing imprisonment in accordance with the rule of law and Buddhist principles according to Buddhism as well as made comparisons with related laws and literature.

Main Results: The results of the research showed that, first, the returning of good people back to society included, firstly, the concept required having Sati (Mindfulness), Sampajañña (Clear comprehension), and Paññā (Wisdom) from various Buddhist principles to create a new mindset for the person who had just been released from prison; secondly, the rule of law implied holding the law above all else, indicating that a person must have been punished only for reasons provided by law with the principle of equality before the law; and thirdly, the goal of enforcing a new prison sentence was that the offender could have lived a new life in the future without guilt for sustainable social protection. Second, proposals for guidelines to promote learning of important Buddhist principles in order to change a new cognitive process for offenders according to the Buddhist way indicated that, firstly, there was a further development of a prison with a basis of thought for building a base for learning the Buddhist way of life; and secondly, developing opportunities and learning Buddhist principles for a sustainable new life for offenders were under the process of creating Sati (Mindfulness) and learning Dhamma. The new knowledge for recognizing right and wrong consisted of self-confidence, self-esteem, self-respect, and empowerment. Improving the law enforcing prison sentences had a positive effect

on society. It reduced the number of offenders, including fostering respect for the laws of the country.

Involvement to Buddhaddhamma: Correcting and rehabilitating offenders to have "Sati (Mindfulness) and Sampajañña (Clear comprehension)" is the application in terms of Buddhism and the Development of Wisdom and Morality with Buddhism to develop their conscience and make them able to observe instability in the human "Citta" (mind), which includes changes, right minds and wrong minds, according to human nature. In addition, learning "Buddhist principles" lead offenders to a "right mind," reasonableness, and Dhamma for protecting oneself and others, including Sīla (Morality), Samādhi (Concentration), Hiri (Conscience), Ottappa (Moral dread), and Paññā (Wisdom). A Proper and reasonable thought system develops a right mind, awareness of the truth, calmness, peacefulness, and respect for the country's laws.

Conclusions: A model for the rule of law and effective imprisonment must have been based on Buddhist principles. Learning, according to the way of Buddhism for rehabilitating offenders, was managed under Buddhist principles and the rule of law. Rehabilitation of criminal offenders with the principle of criminal law must have integrated the principles for creating mindfulness and learning the Buddhist principles. The new body of knowledge about conscience required confidence, self-esteem, self-respect, and encouragement to truly return to being a good citizen of society.

Keywords: The Rule of Law, Imprisonment, Buddhist Principles

บทนำ

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) หรือหลักความเป็นใหญ่ของกฎหมาย เป็นหลักที่ได้รับการยอมรับอย่างมากระบบกฎหมายของสหราชอาณาจักร ซึ่งหลักนิติธรรมนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ Albert Venn Dicey (A. D., 1835-1922) นักนิติศาสตร์และนักทฤษฎีรัฐธรรมนูญชาวอังกฤษ (British jurist and Constitutional Theorist) ซึ่ง Dicey ได้เขียนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักนิติธรรมอันเลื่องชื่อ เรื่อง “บทนำการศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1885 (Introduction of the Study of the Law of the Constitution 1885)” หลักนิติธรรมนั้นต้องปราศจากการถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยการใช้อำนาจตามอำเภอใจขององค์กรรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลต้องมีความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย (Equality before the Law) (Kwanmuang, 2021) จากแรงผลักดันภายใต้จิตสำนึกของมนุษย์เองที่ธรรมชาติได้มอบชีวิต สิทธิและเสรีภาพมาอย่างครบถ้วน แต่เมื่อเกิดมาแล้วชีวิตกลับถูกจำกัดด้วยอำนาจปกครองจาก “มนุษย์” ซึ่งไม่มีความแน่นอนและมักจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพจากธรรมชาติลง ในบางสถานการณ์เป็นการกดขี่ข่มเหงที่ไร้มนุษยธรรม ด้วยความที่เป็นผู้ปกครองความสัมพันธ์ในอดีตของผู้ปกครองกับพลเมือง จึงเป็นบทเรียนแห่งการเรียนรู้อีกด้านหนึ่งของมนุษยชาติเพื่อการค้นหาสิ่งที่มนุษย์ส่วนใหญ่พึงประสงค์ เหตุการณ์ในทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ แนวคิดของนักคิดที่สำคัญของโลกต่าง ๆ เช่น A. V. Dicey (Dicey, 1959) ได้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ สิ่งใหม่ที่ปฏิวัติความคิดเก่า คือ ที่มาของ “หลักนิติธรรม”

สำหรับในเรื่องของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์ จะต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมเช่นกัน เพราะเป็นการกระทำโดยองค์กรของรัฐที่ใช้อำนาจบังคับกับตัวผู้ทำผิดอาญาซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐ โดยตรงเมื่อพิจารณาเฉพาะแต่ในความหมายของกฎหมายบังคับโทษอาจให้นิยามความหมายได้ว่า “การบังคับโทษ” ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "Penalty" มีการให้นิยามความหมายตาม Black's Law Dictionary ไว้ว่า “การบังคับโทษ”

เป็นการลงโทษที่มีการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดโทษจำคุกในเรือนจำ หรือการปรับและวิธีอื่น ๆ รวมถึง การลงโทษเป็นจำนวนเงินที่พิจารณาตามความเสียหายของแต่ละความผิดที่ได้กระทำกับรัฐหรือพลเรือน เป็นเรื่องของ การทดแทนชดเชยให้กับคู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหายและสูญเสียจากการกระทำความผิดอาชญากรรมที่เกิดขึ้น” (Garner, 2004) ส่วนคำว่า “การบังคับโทษจำคุก” เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุกและโทษหรือวิธีการ เพื่อความปลอดภัยที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล (Roxin, 2014) การบังคับโทษต้องเป็นไปตาม “กฎหมาย ว่าด้วยการบังคับโทษ” กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทยที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติดังกล่าวออกบังคับแทน (Na Nakhon, 2023) กฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่เป็นไป เช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีด้วย เพราะการบังคับโทษเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ ต้องมีความ “เป็นเสรีนิยม” มีความ “เป็นประชาธิปไตย” และต้อง “กระทำ เพื่อสังคม” กล่าวคือ ความเป็น “เสรีนิยม” นั้นจะต้องยกระดับผู้ต้องโทษ ให้เป็น “ประธาน” ของการบังคับโทษ มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ (Kaiser & Schöch, 2003) กอปรกับเนื้อหาของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษ จะต้องไม่นำไปสู่การทำลายลักษณะ บุคลิกภาพของบุคคล หรือวัฒนธรรมเดิมในการดำรงชีวิตของผู้ต้องโทษจำคุก ตามหลักที่ว่า “ภายในเรือนจำกับ ภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก” ต้องทำให้เกิดความแตกต่างกันให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และกฎหมาย ต้องไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษไปทำลายความเป็นมนุษย์ หรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การทรมานด้วยวิธีทารุณโหดร้าย ทางร่างกายและจิตใจ การกระทำทางกายหรือด้วยวาจาอันเป็นการลดฐานะ ของบุคคล จากข้อมูลการบังคับโทษจำคุกไม่ว่าเชิงนโยบายและบทบัญญัติของกฎหมายของนานาอารยประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่ทำการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ อังกฤษและเวลส์ (Livingstone, 1992) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Laubenthal, 2008) และญี่ปุ่น (Kaiser, 1984) ต้นแบบของหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกที่ดี ต้องมี หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานตามนัยของหลักนิติธรรม ที่พัฒนาต่อเพื่อการเป็นประเทศที่ดี ภายใต้พื้นที่ ของการบังคับโทษจำคุกสมัยใหม่ ของบุคคลที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญา ผ่านกระบวนการ ตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก ทำให้ผู้กระทำความผิดมีคุณภาพชีวิต การคิดและการตัดสินใจใหม่ ที่ดีกว่าเดิม ภายใต้การให้ความรู้ให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมสำคัญในทางพุทธศาสนา (Lozoff, 2017) สำหรับ ใช้ในการคิดและตัดสินใจในการดำรงชีวิตภายหลังการพ้นโทษ ก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเองใหม่ (Mauull, 2005) ส่งผลต่อการมีครอบครัวที่ดี และส่งผลต่อต้นทุนทางสังคม นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้จริงของ ประเทศ (Sustainable Development Goals)

บทความวิจัยเรื่อง หลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย มุ่งนำเสนอการบังคับโทษจำคุก กับผู้กระทำความผิดภายใต้หลักนิติธรรม อันมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงชุด ความคิดใหม่ให้กับผู้กระทำความผิด โดยได้มีการทำการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสาร (Documentary research) ในทางทฤษฎี หลักการ กฎหมาย โดยผู้ได้ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหาและเสนอเชิงพรรณนาตามลำดับดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการ ทฤษฎี หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมและการบังคับโทษจำคุก ซึ่งมีหลักคิดพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทย กับอังกฤษและเวลส์ สหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนีและญี่ปุ่น เพื่อนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยและเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบังคับโทษจำคุกใน ประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาด้วยวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ และมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องใน หลักการ ทฤษฎี หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมและการบังคับโทษจำคุก ซึ่งมีหลักคิดพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประวัติความเป็นมา กฎหมาย ของนักวิชาการในประเทศ บริบท สภาพทั่วไป ปัญหาอุปสรรค เกี่ยวกับหลักนิติธรรม และการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง เป็นพื้นฐานในการศึกษา ตลอดทั้งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนากับบทบาทสำคัญในการแก้ไขฟื้นฟูความคิดและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด เพื่อเป้าหมายในการคืนคนดีสู่สังคม ภายหลังจากผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญาได้พ้นโทษกลับสู่สังคม การพัฒนาผู้พ้นโทษที่ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมผู้กระทำความผิดภายหลังพ้นโทษแล้วให้เป็นพลเมืองดีตามแนวทางของพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทย กับอังกฤษและเวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษานี้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและแนวคิด ประวัติความเป็นมาของหลักนิติธรรม หลักนิติรัฐ กฎหมายบังคับโทษจำคุก วัตถุประสงค์ของการลงโทษ วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง และแนวทางการใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ได้แก่ อังกฤษและเวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น ตลอดทั้งมาตรการสากลและกฎหมายต่างประเทศ คือ ปณิญาสาเกล้าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (แมนเดลา) (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners; the Mandela Rules)

ขั้นตอนที่ 3 ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในเชิงบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา สาเหตุอุปสรรค ที่เกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมและการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย และวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกในอังกฤษและเวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น หาความสอดคล้องและความแตกต่างในบทกฎหมายในการบังคับโทษจำคุก และจุดเด่นที่ควรนำมาใช้แก้ไขปรับปรุงพัฒนากฎหมายของประเทศไทย เพื่อค้นพบสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบังคับโทษจำคุกในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการนำเสนอผลการศึกษารั้ววิจัยทั้งหมดตามลำดับขั้นตอนที่ 1 ถึง ขั้นตอนที่ 3 ในรูปแบบการพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา แสดงผลลัพธ์การศึกษา คือ ข้อค้นพบที่ทำการศึกษารั้ววิจัยได้แก่ วิวัฒนาการทางความคิดของหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุก ฐานะของพลเมืองของผู้ต้องโทษจำคุก ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของผู้ต้องโทษจำคุก การบรรจุผู้ต้องขังล้นเรือนจำ สิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องโทษ และสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิตในเรือนจำ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. วิวัฒนาการทางความคิดของหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุก พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นจริงที่เป็นต้นแบบกับชีวิตมนุษย์มากที่สุดและเป็นพื้นฐานในการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมในมิติทางกฎหมายมาสู่การเป็น “หลักนิติธรรม” ที่ผลักดันทางความคิดและทางปฏิบัติอย่างมากทำให้สังคมมีทิศทางของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมากขึ้น ในทางความคิดในเรื่องของการบังคับโทษจำคุกนี้ พบว่าในยุคแรกถือว่าสวนทางกับกระแสและทางปฏิบัติในการลงโทษทางอาญา กล่าวได้ว่า อาจกลับด้านกันแบบคนละขั้วทางความคิดเลยทีเดียว กล่าวคือ จากหลักการ “วัตถุประสงค์ของการลงโทษ” ตั้งแต่อดีตที่มี 4 ประการ

ได้แก่ การลงโทษที่มุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทน (Retribution) การข่มขู่ (Deterrence) ตัดโอกาสในการกระทำ ความผิด (Incapacitation) การปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) เป็นสำคัญ พบหลักฐานยืนยันได้ เช่น การลงโทษ แบบตาต่อตาฟันต่อฟัน อันเป็นฐานคิดและปฏิบัติแบบเก่า และต่อมาเมื่อมีการพัฒนาหลักการเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม หลักนิติรัฐ หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมากขึ้น ทำให้ “วัตถุประสงค์ของการลงโทษ” ไปสู่แนวคิดแนวทางใหม่ คือ “วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ” ซึ่งได้รับ อิทธิพลในการพัฒนาความคิดและทางปฏิบัติมาตามหลักนิติธรรมหรือนิติรัฐ หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักสิทธิมนุษยชน เป็นฐานคิดเบื้องหลัง จากการศึกษาจึงได้ค้นพบว่า เป้าหมายของการบังคับโทษจำคุก ได้เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก โดยได้มุ่งเน้นการบังคับโทษจำคุกผู้กระทำความผิดไปเพื่อการพัฒนาพลเมืองหรือ ปัจเจกชนเป็นเป้าหมายหลัก มากกว่าแนวคิดในทางแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับการกระทำความชั่วนั้น ๆ ดังนั้น ในช่วงเวลาต่อมาภายใต้แนวความคิดตามหลักนิติธรรมหรือนิติรัฐ ได้เกิดการตกลึกทางความคิดที่มีความชัดเจน ในเป้าหมายของการบังคับโทษจำคุกยุคสมัยใหม่ซึ่งได้รับการตอบรับนำไปปฏิบัติในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก คือ “เพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถดำรงชีวิตในอนาคตใหม่ได้โดยปราศจากความผิด และมีความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม เป็นการคุ้มครองสังคม” การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก (Mindfulness and Awareness) สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี (Conscience) ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้ จึงสอดคล้อง กับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (Phra Brahmamagunabhorn (P.A. Payutto), 2016) ซึ่งเป็นจุดเด่นมาก ในการแก้ไขผู้กระทำความผิดในจิตใจและพฤติกรรม

ประเด็นนี้สามารถอภิปรายผลได้ว่า ทิศทางของการบังคับโทษจำคุกจะเป็นไปตามหลักนิติธรรมหรือนิติรัฐ อย่างปรากฏชัดเจน ในมาตรฐานสากลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก และกฎหมายของประเทศที่ทำการศึกษ และพบได้ในประเทศอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก สำหรับประเทศไทยเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ ฉบับปี 2540 ปี 2550 และ ปี 2560 ของประเทศเรานำหลักนิติธรรมมาเป็นหลักสำคัญในทางนโยบาย ทางกฎหมาย บทบัญญัติของกฎหมายและการปกครองประเทศ เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษยุคใหม่ มาพิจารณากับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 พบว่า ทิศทางของบทบัญญัติของกฎหมายอยู่ในระดับ ที่เป็นไปตามหลักนิติธรรม แต่ยังไม่มีความชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรในระดับเป้าหมายของการบังคับโทษ เช่นเดียวกับที่ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมาย และทางปฏิบัติของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น และอังกฤษ และเวลส์ ที่ทำการศึกษและการปรับปรุงพัฒนา จึงควรมีการบัญญัติเป้าหมายของวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ที่ชัดเจนในมาตราแรก ๆ เช่นเดียวกับกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ และวิธีการบังคับ เพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 (Strafvollzugsgesetz [StVollzG] / Execution of sentence Law) แก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุด ค.ศ. 2001

ประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่า ในทางนิติบัญญัติต้องมีการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยศึกษาต้นแบบจากกรอบแนวทางของมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต่าง ๆ และกฎหมายราชทัณฑ์ ภายในของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่ทำการศึกษา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น และอังกฤษและเวลส์ เพื่อมุ่งเน้นในการทำให้ผู้ต้องขังสามารถมีชีวิตในอนาคตใหม่ได้โดยไม่กระทำความผิดซ้ำอีก เน้นผู้ต้องขัง เป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง มีแผนบังคับโทษรายบุคคลที่ชัดเจน และต้องนำหลักพระธรรมคำสอนใน พระพุทธศาสนามาประยุกต์โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูจิตใจและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดก่อนพ้นโทษ

2. ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของผู้ต้องโทษจำคุก บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม คือ หลักการกฎหมาย อยู่เหนือสิ่งอื่นใด (Supremacy or Predominance of Regular Law) การปกครองต้องเป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น บุคคลต้องถูกลงโทษด้วยเหตุที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ด้วยหลักความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย (Equality before the Law) สมาชิกทุกคนในรัฐได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันทุกคนชั้นและได้รับ แม้ในการลงโทษอย่างมี เหตุผลที่เป็นภาวะวิสัยภายใต้กฎหมายที่ยึด “หลักนิติธรรม” ดังนั้น ผู้ต้องโทษจำคุกก็ต้องได้รับความคุ้มครองตาม

หลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญด้วย กฎหมายบังคับโทษจำคุกหรือกฎหมายราชทัณฑ์ รวมทั้งทางปฏิบัติจึงต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อหลักการนี้อย่างเคร่งครัด จากการศึกษาพบว่าในประเทศไทยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ยังคงมีการจัดชั้นนักโทษอยู่และมีผลต่อการลดวันต้องโทษพักการลงโทษ และอภัยโทษ จึงมีผลกระทบในเรื่องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของผู้ต้องโทษจำคุก

กฎกระทรวงกำหนดประโยชน์ของนักโทษเด็ดขาด และเงื่อนไขที่นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกหรือการพักการลงโทษและได้รับการปล่อยตัวต้องปฏิบัติ พ.ศ. 2562 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 วรรคหนึ่ง มาตรา 52 วรรคสอง และมาตรา 53 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ข้อ 2 การแบ่งชั้นนักโทษเด็ดขาดเป็น 6 ชั้น คือ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นต้องปรับปรุง ชั้นต้องปรับปรุงมาก จากกฎกระทรวงฯ ดังกล่าวนี จะเห็นได้ว่าเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้รับโทษจำคุกทุกคนก็จะมีเสมอภาคในการถูกจำกัดอิสรภาพตามคำพิพากษาเหมือนกัน เพียงแต่จำนวนวันที่ต้องจองจำแตกต่างกัน ทั้งนี้ เป็นไปตามคำพิพากษาที่ผ่านกระบวนการพิจารณาพิพากษามาจนถึงที่สุดแล้ว แต่กฎในเรือนจำกลับมีการแบ่งชั้นนักโทษ ซึ่งมีผลสัมพันธ์กับประโยชน์ที่ให้กับผู้ต้องโทษ เรื่องของการลดวันต้องโทษ การพักโทษ และโอกาสการได้รับอภัยโทษ การเยี่ยม เป็นต้น งานวิจัยเห็นว่าการจัดชั้นนักโทษในประเทศไทยขัดต่อหลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐ จึงควรยกเลิกกฎหมายนี้เสีย และให้ความเสมอภาคของแต่ละบุคคลโดยการจัดให้มี “แผนบังคับโทษรายบุคคล” เพื่อใช้พัฒนาผู้ต้องขังได้อย่างเสมอภาค ดังที่ปรากฏในกฎหมายของอังกฤษและเวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หรือของญี่ปุ่น เป็นต้น

3. การบรรจุผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ประเทศไทยอยู่ในสภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำอย่างต่อเนื่องยาวนาน กล่าวคือ ประเทศไทยมีความจุเรือนจำที่รองรับได้ประมาณหนึ่งแสนกว่าคน แต่เรามีผู้ต้องเข้าสู่เรือนจำกว่าสองแสนคนมาตลอด สภาพภายในจึงแออัดมากในการดำรงชีวิตความเป็นอยู่หลับนอน ส่งผลกระทบต่อการแก้ไขฟื้นฟู สิทธิมนุษยชน เป็นต้น และยังพบว่า มีผู้กระทำความผิดซ้ำ แบบซ้ำซากหลายครั้ง การพัฒนาแก้ไขพฤติกรรมจึงทำได้ไม่ทั่วถึง เมื่อพ้นโทษแล้วผู้ทำผิดอาจยังไม่ได้รับการแก้ไขให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมแก่การปล่อยตัวกลับสู่สังคม ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีกฎหมายห้ามบรรจุผู้ต้องขังล้นเรือนจำ (Verbot der Üb/Prohibition of the overflow) ห้องซึ่งจะบรรจุผู้ต้องขังเกินความจุที่กำหนดไว้ไม่ได้ ข้อยกเว้นจะต้องเกิดขึ้นได้เป็นการชั่วคราวและต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ตรวจการเรือนจำเท่านั้น (StVollzG. § 146) ในญี่ปุ่น อังกฤษ และเวลส์ ก็ห้ามเอาบุคคลเข้าไว้ในเรือนจำเกินความจุที่รองรับได้ สำหรับประเทศไทยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ไม่พบบทบัญญัติห้ามบรรจุผู้ต้องขังล้นเรือนจำ กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์ การบรรจุผู้ต้องขังล้นเรือนจำ หรือเกินกว่าความจุที่เรือนจำจะรองรับได้ มีผลกระทบต่อหลักนิติธรรม รัฐธรรมนูญ และหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กฎหมายราชทัณฑ์ไทยจึงควรมีบทบัญญัติที่ห้ามเรือนจำบรรจุผู้ต้องขังเกินความจุของแต่ละเรือนจำทุกเรือนจำในประเทศไทย

4. สิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องโทษ พบว่า สิทธิในทางการเมืองของพลเมือง เป็นสิทธิที่ทุกคนต้องได้รับการรับรองตามหลักนิติธรรม ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของประชากรว่า ระบบกฎหมายมีความยุติธรรมและสามารถเปลี่ยนแปลงระบบใด ๆ ที่ไม่เป็นธรรมได้ การเข้าถึงความยุติธรรมและหลักนิติธรรม คนที่ต้องเผชิญโทษจำคุกเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาถึงการเข้าถึงความยุติธรรมและหลักนิติธรรม โดยเฉพาะสิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คำพิพากษาของศาลที่ตัดสินให้คนต้องรับโทษจำคุกคงจำกัดเฉพาะเสรีภาพของบุคคลเท่านั้น ซึ่งต้องกระทำให้กระทบสิทธิอื่น ๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้ตามกฎหมายให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เคยมีคดีที่นักโทษเด็ดขาดเสนอคดีต่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป ซึ่งคำพิพากษาที่รับรองสิทธิในการเลือกตั้ง ในภายหลังมีคำพิพากษาก็มีความพยายามในการปฏิรูป เพื่อให้ นักโทษเด็ดขาดสามารถเลือกตั้งได้ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กฎหมายพื้นฐาน (Basic Law) รองรับหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม โดยเฉพาะในการเลือกตั้งของปัจเจกบุคคล

สำหรับประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จำกัดสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องโทษจำคุก ตามมาตรา 96(3) ที่ผ่านมาเหตุผลน่าจะเนื่องมาจากเกรงว่าจะกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ และเป็นการยากที่จะจัดการเลือกตั้งในเรือนจำซึ่งประเทศไทยมีเรือนจำกว่าหนึ่งร้อยแห่งในประเทศไทย ประกอบกับนักโทษบางประเภทเป็นนักโทษที่มีความผิดร้ายแรงรวมอยู่ด้วย จึงค่อนข้างยากต่อทางปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์กับหลักนิติธรรมและแนวทางของอังกฤษและเวลส์ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า ผู้ต้องโทษจำคุกในประเทศไทยไม่ได้รับการบริหารจัดการจากรัฐให้ใช้สิทธิเลือกตั้งได้ตามกฎหมาย กรณีนี้จึงเป็นการขัดกับ หลักนิติธรรม หรือหลักนิติรัฐอย่างเห็นได้ชัดเจน จำเป็นต้องยกเลิกการจำกัดสิทธิการเลือกตั้ง และมีกฎหมายให้มีการจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังสามารถเลือกตั้งได้ เช่นเดียวกับประชาชนภายนอกเรือนจำ ซึ่งในยุคปัจจุบันเป็น ยุคดิจิทัลการจัดการเลือกตั้งสามารถทำได้หลายวิธี หลายรูปแบบ จึงควรมีการปฏิรูปเพื่อให้ผู้ต้องโทษสามารถเลือกตั้งได้เช่นเดียวกันกับการปฏิบัติในประเทศอื่น ๆ สอดคล้องกับมาตรฐานสากลต่าง ๆ และมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษจำคุก

5. สิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิตในเรือนจำ โดยองค์การสหประชาชาติได้วางหลักเกณฑ์เป็นข้อกำหนดของมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องในปี 2015 ซึ่งบทบัญญัติได้กำหนดแนวทางมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ และประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย สำหรับผู้ต้องขังหญิง ในปี 2553 ได้มีข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rule) มาตรฐานต่าง ๆ เหล่านี้ ประเทศต่าง ๆ ได้ถือปฏิบัติตามและมีการตรากฎหมายภายในรูปแบบต่าง ๆ ให้ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง ในเรื่องการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน (ข้อ 1) กระทำโดยเสมอภาค เท่าเทียม ไม่แตกต่างในเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ลดความแตกต่าง แนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การคุมขัง อาคารสถานที่ อากาศ แสง เครื่องสุขภัณฑ์ ที่อาบน้ำ การรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เตียงนอน อาหาร น้ำ ที่ถูกสุขอนามัย การทำงาน การรักษาพยาบาล การลงโทษทางวินัย เครื่องพันทนาการ การค้นตัว การติดต่อกับโลกภายนอกเรือนจำ การเก็บรักษาสมบัติของผู้ต้องขัง การย้ายผู้ต้องขัง การศึกษาและนันทนาการ ความสัมพันธ์ด้านสังคมและการดูแลภายหลังการปล่อย เป็นต้น ได้มีการอนุวัติการกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ และในทางปฏิบัติ

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์กฎหมายบังคับโทษจำคุกของอังกฤษและเวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น และประเทศไทย พบว่า บทบัญญัติและแนวนโยบายสอดคล้องต้องกันกับกฎหมายมาตรฐานสากล ดังที่ได้ศึกษามา เพียงแต่ประเทศไทยประสบปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำอย่างต่อเนื่องยาวนาน ในทางปฏิบัติจึงค่อนข้างจะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของนักโทษในเรือนจำอย่างปฏิเสธไม่ได้

องค์ความรู้ใหม่

ต้นแบบของหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกที่ดี ต้องมีหลักธรรมบนพื้นฐาน (Buddhist Principle) นัยของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่พัฒนาต่อเพื่อการเป็นประเทศที่ดี ภายใต้พื้นที่ของการบังคับโทษจำคุกสมัยใหม่ ของบุคคลที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญา ผ่านกระบวนการตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก ทำให้ผู้กระทำความผิดมีคุณภาพชีวิต การคิดและการตัดสินใจใหม่ที่ดีกว่าเดิม (Quality of life) ก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเองใหม่ (Individual) ส่งผลต่อการมีครอบครัวที่ดี (Good Family) และส่งผลต่อต้นทุนทางสังคม (Social Cost) นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้จริงของประเทศ (Sustainable Development Goals) ดัง Figure 1

Figure 1 Linking new knowledge from studies

หลักนิติธรรมต้องอยู่ในแนวทางของการเรียนรู้ตามหลักธรรม (The Rule of Law-Based learning According to The Buddhist Way) หลักนิติธรรมการเรียนรู้ตามวิถีพุทธในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอาญาให้กลับคืนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมอย่างแท้จริง หลักนิติธรรมต้องอยู่ในแนวทางตามหลักธรรม (The Rule of Law-Based learning According to The Buddhist Way) และภายใต้หลักธรรมและหลักนิติธรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอาญา ต้องบูรณาการหลักการของการสร้างสติ (Mindfulness) การเรียนรู้ธรรม (New Knowledge) การมีองค์ความรู้ใหม่ในการแยกผิดชอบชั่วดี (New Cognitive) ความมั่นใจในตนเอง ทัศนคติในตัวเอง การนับถือตนเอง (Self-Esteem and Confidence) และการมีกำลังใจ (Inspiration) ดังแสดงใน Figure 2

Figure 2 Linking new knowledge from studies

การบังคับโทษจำคุกสมัยใหม่จะมีการทำ “แผนบังคับโทษจำคุกรายบุคคล” เพื่อแก้ไขและพัฒนาจุดเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของผู้กระทำความผิดแต่ละคนที่แตกต่างกัน ให้สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษและส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและพฤติกรรมได้ เพื่อสร้างครอบครัวที่ดี ซึ่งสัมพันธ์กับการพัฒนาทางสังคม และการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ซึ่งเชื่อมโยงกับเป้าหมายใน Sustainable Development Goals

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสรุปได้ว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับการพัฒนามนุษย์มากที่สุด และพัฒนาการทางโลกของมนุษย์ทำให้เกิดหลัก “นิติธรรม” ขึ้น เพื่อการมีชีวิตของพลเมืองที่มีคุณภาพ ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพภายใต้กฎหมาย โดยเฉพาะในการบังคับโทษจำคุก ได้ปรากฏเป้าหมายของการบังคับโทษจำคุกยุคใหม่ คือ “กระบวนการทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถดำรงชีวิตในอนาคตใหม่ได้โดยปราศจากความผิด และมีความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม เป็นการคุ้มครองสังคม” การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก (Mindfulness and Awareness) สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี (Conscience) ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้ จึงสอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (Buddhist Way) ซึ่งเป็นจุดเด่นมากในการแก้ไขผู้กระทำความผิดในจิตใจและพฤติกรรม ดังนั้น ต้นแบบของหลักนิติธรรมกับการบังคับโทษจำคุกที่ดี ต้องมีหลักธรรมเป็นพื้นฐาน (Buddhist Principle) นัยของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่พัฒนาต่อ เพื่อการเป็นประเทศที่ดี ภายใต้พื้นที่ของการบังคับโทษจำคุกสมัยใหม่ ของบุคคลที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญาผ่านกระบวนการตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก ทำให้ผู้กระทำความผิดมีคุณภาพชีวิต การคิดและการตัดสินใจใหม่ที่ดีกว่าเดิม (Quality of life) ก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเองใหม่ (Individual) ส่งผลต่อการมีครอบครัวที่ดี (Good Family) และส่งผลต่อต้นทุนทางสังคม (Social Cost) นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้จริงของประเทศ (Sustainable Development Goals) หลักดังกล่าวเป็นมิติทางความคิดใหม่ และได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เพราะได้ยกรฐานะของผู้ต้องโทษจำคุกจากฐานะที่เป็น “กรรมของการบังคับโทษ” ไปสู่ฐานะของการเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” ผู้ต้องโทษจำคุกเป็น “มนุษย์” จึงต้องเป็นผู้ทรงสิทธิที่ต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายพื้นฐาน เช่นเดียวกับสมาชิกทุกคนในสังคม แม้เขาจะถูกพิพากษาให้จำคุก ถูกจำกัดอิสรภาพตามกฎหมาย แต่ผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุกก็ยังมีความเป็น “มนุษย์” อยู่ ผู้ต้องขังจึงเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายโดยสมบูรณ์ และได้รับการคุ้มครอง เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ดังนั้น การบังคับโทษจำคุกจึงต้องมีเหตุผลเป็นภาวะวิสัยเสมอ และอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม การพิจารณาวิเคราะห์จำแนกลักษณะเป็นรายบุคคลจึงจำเป็นต้องกระทำ เพื่อความชอบธรรมของปัจเจกบุคคลแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน และเพื่อค้นหาบุคลิกภาพและโอกาสความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อนำไปสู่การทำ “แผนบังคับโทษรายบุคคล” ที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนบุคลิกนิสัย ทักษะ และเสริมศักยภาพการดำรงชีวิตที่ส่งผลให้เขาได้เป็น “พลเมืองที่ดี” ของประเทศ เมื่อเขากลับสู่สังคมอีกครั้ง ดังนั้น เมื่อผู้กระทำความผิดต้องกลับสู่สังคมอีกครั้ง การบังคับโทษจำคุกสมัยใหม่จึงต้องพึ่งพาศาสตร์ต่าง ๆ มาบูรณาการร่วมกันในการดำเนินการและยังต้องการความร่วมมืออย่างมากของทุกภาคส่วน จะพบว่า เรือนจำไม่สามารถจัดหาการฝึกอาชีพและการจัดหางานให้ผู้ต้องขังได้ทุกคนเป็นன்றนี้จึงมีข้อบกพร่องหน้าที่ของเรือนจำ หากแต่เป็นบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานอื่นของรัฐ ได้แก่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมการจัดหางาน ตลอดจนทั้งสถาบันการศึกษาอาชีพต่าง ๆ ที่ต้องมีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมกับเรือนจำ การศึกษาอบรม การฝึกอาชีพ การทำงาน การทำกิจกรรมนันทนาการ หรือเสริมสร้างศักยภาพผู้ต้องขัง จึงต้องเกิดขึ้นจากการค้นหาบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย ความต้องการของผู้ต้องโทษจำคุกแต่ละบุคคล ตามวิธีการที่เรียกว่า “การทำแผนบังคับโทษรายบุคคล” เป็นหลักการสำคัญตามกฎหมายที่ต้องทำการจัดให้มีกับผู้ต้องขังทุกคนมากกว่าการดำเนินการตามความต้องการของเรือนจำหรือการทำผลงานของเรือนจำเป็นหลัก ผลสำเร็จของการ

บังคับโทษจำคุกที่สำคัญที่สุด คือ ความเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการของ “ผู้ต้องขัง” ไปสู่ “พลเมืองดี” ของสังคม เน้นที่ตัวบุคคล มากกว่าสิ่งใด ๆ จากการศึกษาได้ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายเพื่อให้เกิดความชัดเจนในทิศทางของ เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษสมัยใหม่ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติธรรมในทางกฎหมายและทางปฏิบัติ มีข้อเสนอแนะให้นำนวัตกรรมของการบังคับโทษใหม่บัญญัติไว้ในมาตราแรก ๆ ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เช่นเดียวกับที่ปรากฏในตัวอย่างของกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี อังกฤษและ เวลส์ และญี่ปุ่น ปรับเพิ่มเนื้อหาของกฎหมายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ให้เน้นผู้ต้องขังเป็นสำคัญ ในเรื่อง ความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน สิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ตามกรอบของหลักนิติธรรม ในทางนโยบาย ต้องลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำลง หรือเพิ่มพื้นที่เรือนจำหรือเรือนจำให้รองรับได้กับจำนวนผู้ต้องโทษจำคุกตามกฎหมายมาตรฐานแห่งสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษได้รับการรับรองโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ และสุดท้ายแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 96(3) ให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการ เมืองให้สามารถเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ และปรับเพิ่มพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ให้มี บทบัญญัติรองรับการจัดการการเลือกตั้งของผู้ต้องโทษจำคุกในเรือนจำต่าง ๆ ทั่วประเทศ สำหรับข้อเสนอแนะในการ ทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการต่อยอดจากแนวทางการวิจัยเล่มนี้ในการศึกษาวิจัยเชิงทดลองภาคสนาม ทำเป็น โครงการนำร่องในเรือนจำกับผู้ต้องขังเพื่อพิสูจน์ผลการศึกษาความเป็นไปได้จริงในการนำหลักธรรมทางพุทธ ศาสนามาใช้ในระบบการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย

References

- Dicey, A. V. (1959). *Introduction to the Study of the Law of the Constitution* (10th ed.). London, United Kingdom: Macmillan.
- Garner, B. A. (2004). *Black's Law Dictionary* (8th ed.). Chicago, United States of America: Tomson.
- Kaiser, G. (1984). *Prison Systems and Correctional Laws: Europe, the United States, and Japan: A Comparative Analysis*. New York, United States of America: Transnational Publisher.
- Kaiser, G. & Schöch, H. (2003). *Strafvollzug* (5th ed.). Heidelberg, Germany: C.F. Müller Verlag.
- Kwanmuang, G. (2021). *Constitutional Law and Political Institutions of the United Kingdom*. Bangkok, Thailand: Winyuchon Publication House.
- Laubenthal, K. (2008). *Strafvollzug* (5th ed.). New York, United States of America: Springer.
- Livingstone, S. (1992). *Prison Law*. Oxford, United Kingdom: Oxford University.
- Lozoff, B. (2017). *We're All Doing Time: A Guide to Getting Free*. Durham, United States of America: Human Kindness Foundation.
- Mauil, F. (2005). *Dharama in Hell*. Boulder, United States of America: Prison Dharma Network.
- Na Nakhon, K. (2023). *Criminal Procedure Law* (11th ed.). Bangkok, Thailand: Winyuchon Publication House.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2016). *A Constitution for Living*. Bangkok, Thailand: Junphen.
- Roxin, C. (2014). *Strafverfahrensrecht* (28th ed.). München, Germany: C. H. Beck.